

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Laura Berke

Vloga protestantske cerkve pri oblikovanju politične kulture Prekmurcev

Diplomsko delo

Ljubljana, 2011

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Laura Berke

Mentor: izr. prof. dr. Andrej Lukšič

Vloga protestantske cerkve pri oblikovanju politične kulture Prekmurcev

Diplomsko delo

Ljubljana, 2011

Zahvala

*Hvala vsem tistim, ki so mi na kakršenkoli način pomagali pri izdelavi te diplomske naloge,
hvala moji družini za moralno in finančno podporo pri študiju,
še posebej hvala moji mami za vse njene spodbudne besede.
Posebna zahvala mojemu mentorju, dr. Andreju Lukšiču, za strokovno usmeritev in nasvete!*

Vloga protestantske cerkve pri oblikovanju politične kulture Prekmurcev

Obdobje protestantizma je prineslo veliko sprememb. Ne samo na področju jezikovne kulture, ampak tudi na področju politične kulture. Slovenci smo v času protestantizma dobili prvi slovenski knjigi. S tem se je začelo neko novo poglavje naše zgodovine. Problem nastane na takratnih tleh Prekmurja, saj ta del Slovenije ostane pod oblastjo Avstro-Ogrske. Narod, prebivajoč na takratnih tleh Prekmurja, razvije nek specifičen jezik in razvije specifično kulturo. Pomembno vlogo pri tem odigra tudi protestantska cerkev. Kultura, ki ji je dovoljena »posebnost«, nastane na tleh prekmurskega ozemlja, ki je danes pomembna strateška točka med tremi državami, Hrvaško, Avstrijo in Madžarsko. Zaradi oblasti Madžarov nad prekmursko skupnostjo pride do nekaterih trenj med intelektualci in protestantskimi duhovniki. Zaradi tovrstnih trenj pride do pomembnih premikov na področju izobraževanja in religije. Zgodovina je pri tem odigrala ključno vlogo.

KLJUČNE BESEDE: protestantizem, reformacija, protestantska cerkev, politična kultura.

The role of Protestant church in shaping political culture of Windish people

The Age of Protestantism brought many changes not only in the area of linguistic culture, but also in the area of political culture. In the time of Protestantism we as Slovenians got our first two Slovenian books. This started a new chapter in our national history. A problem arises on the grounds, on which at that time was Prekmurje, since this part of Slovenia remained under the rule of Austria-Hungary. People that at that time stayed on these grounds developed a specific language and culture. An important role played here also the Protestant church. The civilization which is allowed to have its particularity, originates on these grounds of the Prekmurje territory, which is today an important strategic point between three countries: Croatia, Austria and Hungary. Because of the Hungarian rule over the community of the Windish people came to a number of conflicts between the intellectuals and the protestant churchmen. On account of such conflicts there comes to significant shifts in education and religion. History has played here a key role.

KEY WORDS: Protestantism, reformation, Protestant church, political culture.

KAZALO:

1 UVOD	8
2 METODOLOGIJA	9
2.1 OPREDELITEV NAMENA DIPLOMSKEGA DELA IN CILJI	9
2.2 RAZISKOVALNO VPRAŠANJE	9
2.3 HIPOTEZE	9
2.3.1 Hipoteza a	9
2.3.2 Hipoteza b	9
2.4 METODE	9
3 TEMELJNI POJMI	10
3.1 REFORMACIJA	10
3.2 PROTESTANTIZEM	10
3.3 POLITIČNA KULTURA	11
4 ZGODOVINSKI OKVIR	12
4.1 PREKMURSKA ZAVEST IN SLOVENSTVO	12
4.2 PROTESTANTIZEM / REFORMCIJA	16
4.2.1 <i>Protestantski krog v Sloveniji- začetki:</i>	16
4.3 PROTESTANTIZEM (REFORMACIJA) V PREKMURJU	18
4.3.1 <i>Protestantizem v Prekmurju danes</i>	19
4.4 PROTESTANTSKA (EVANGELIČANSKA) CERKEV V PREKMURJU	20
4.4.1 <i>Uveljavitev tolerančnega patenta v Prekmurju</i>	21
4.5 PROTIREFORMACIJA	22
4.5.1 <i>Protireformacija na Slovenskem in Prekmurju</i>	23
5 MURSKA REPUBLIKA	25
5.1 MADŽARIZACIJA	25
6 POLITIČNA KULTURA	30
7 ZAKLJUČEK	33
8 LITERATURA	35
PRILOGE	37

PRILOGA A: INTERVJU Z MAG. LEON NOVAK- PROTESTANTSKI DUHOVNIK	37
PRILOGA B: INTERVJU Z MAG. EVGEN BALAŽIC- PROTESTANTSKI DUHOVNIK	41
PRILOGA C: INTERVJU Z DUHOVNIKOM SIMON SEVER- PROTESTANTSKI DUHOVNIK	43
PRILOGA Č: INTERVJU Z DUHOVNIKOM VILI KERČMAR - PROTESTANTSKI DUHOVNIK ...	46

SEZNAM KRATIC:

SLZ	Svetovna luteranska zveza
ZRC	Zveza reformiranih cerkva
ESC	Ekumenski svet cerkva
VMKE	Madžarsko prosvetno društvo za Prekmurje
MT	Madžarska sovjetska republika
RA	Delavsko-kmečka armada (ali RKKK)
AV	Evangeličanska cerkev augsburške veroizpovedi

1 UVOD

Protestantizem je čas velikih sprememb v Sloveniji. Slovenci dobijo prvi knjigi. Na čelu je bil Primož Trubar. Na območju Prekmurja pa ta čas pusti poseben pečat. Tekom zgodovine, vse od izdaje prve slovenske knjige pa vse do danes, se vloga protestantizma spreminja. Vloga protestantske cerkve v času Murske republike (od 29. maja do 6. junija 1919) dobi posebno mesto, ki ga določa poseben status. Protestantska cerkev tu ohrani nekaj, kar se drugod po Sloveniji izgubi, ohrani in pomaga razvijati jezik in politično kulturo.

S čim se sploh opredeljuje pripadnost nekemu narodu, neki skupnosti? Pri religiji je ta stvar jasna, saj obstajajo določeni postopki, ki opredeljujejo pripadnost določeni veri. Pri protestantski cerkvi gre za sveti krst. Toda, ali je pripadnost neki verski skupnosti združljiva s pripadnostjo neki narodnostni skupnosti? Vse to so vprašanja, ki bi lahko odgovorila na to, ali ima protestantska cerkev kakršnokoli vlogo pri oblikovanju politične kulture in zavesti Prekmurcev.

Začetki protestantske cerkve segajo vse v čas pred Mursko republiko, ko so na prekmurskih tleh nastajale določene cerkvene občine. Cerkev je bila tista, ki je povezovala ljudi v določeno skupnost, versko in narodnostno.

Diplomska naloga mi že v samem uvodu nalaga precejšnjo breme, saj sem si sama postavila neko raziskovalno vprašanje, ki ga enostavno hočem in morem doseči. Že v uvodu se mi poraja nešteto vprašanj, saj imam opravka s skupnostjo, ki je skozi vso zgodovino bila nekje v ozadju. Pretresali so ga nenehni vpadi Madžarov, spopadali so se s procesom madžarizacije, s procesom reformacije, navsezadnje pa so nekaj dni imeli svojo Mursko republiko. Specifičnost te skupnosti obstaja, ohranja se njegova svoboda, del katere sem tudi sama. Postavljajo se mi paradoksalna vprašanja, in sicer ali lahko govorimo o prekmurski zavesti, mogoče celo o neki novi kolektivni identiteti. Ali je protestantska cerkev tista, ki je izoblikovala to specifičnost skozi politično kulturo? Izzivamo dejstva, na katerih že 20 let stojijo temelji naše države. Toda, ali je Prekmurje s svojo specifičnostjo sploh kdaj pripadalo preostali Sloveniji ali pa je narodna zavest tista, ki zanika določena dejstva.

2 METODOLOGIJA

2.1 Opredelitev namena diplomskega dela in cilji

Namen mojega diplomskega dela je predstavitev vloge protestantske cerkve na tleh današnjega Prekmurja in odgovoriti na vprašanje, ali je protestantska cerkev imela kakšno vlogo pri oblikovanju politične kulture Prekmurcev. Moj namen je protestantsko cerkev v Prekmurju umestiti v neko logično zgodovinsko obdobje. Moj pristop bo predvsem zgodovinski, prepletal se bo s politološkim.

2.2 Raziskovalno vprašanje

»Ali se je vloga protestantske cerkve skozi zgodovino spreminjala in se je spremenila do te mere, da lahko govorimo zato o specifični identiteti Prekmurcev?«

2.3 Hipoteze

2.3.1 Hipoteza a

»Vloga protestantske cerkve se je skozi zgodovino spreminjala, vzporedno s temi spremembami so potekale tudi druge kulturne spremembe.«

2.3.2 Hipoteza b

»Politična kultura Prekmurcev je zgodovinsko pogojena zaradi vpliva protestantske cerkve na tleh takratne Avstro-Ogrske in današnje Slovenije.«

2.4 Metode

V samem diplomskem delu bom uporabila različne metode raziskovanja. Pomagala si bom z zgodovinskimi viri in strokovnjaki na področju zgodovine, religije. Največ so pri moji diplomski nalogi pomagali protestantski duhovniki s svojim strokovnim mnenjem. Diplomska naloga zato temelji na intervjujih in analizi zgodovinskih pisanih virih. Deskriptivna metoda raziskovanja. Velja opozoriti, da noben raziskovalec ne more dobiti objektivnega pogleda na svoje raziskovanje, tako sem tudi sama skušala biti čim bolj objektivna, čeprav sem tudi sama Prekmurka in protestantka.

3 TEMELJNI POJMI

3.1 Reformacija

Reformacija se omenja prvič v 16. stoletju (Newadvent.org 2011) v zahodni Evropi kot versko gibanje, ki ga je vodil Martin Luther. Šlo naj bi za notranjo prenovo krščanske Cerkve. Vzroke za začetek reformacije moramo iskati že v 14. stoletju, ko je nastala doktrina o Nauku Cerkve. Res pa je, da se ta nauk vsepovsod ni izvajal z isto intenziteto, zato so se razvile tudi različne smeri. Razlike v posameznih gibanjih lahko iščemo od države do države, od mesta do mesta, saj se je razlikovala tudi posvetna literatura. Na spremembe v Cerkvi so opozorili že vdori barbarov. Papež je postal močan center vsake krščanske skupnosti. Moč pridobi še posebej v 11. stoletju, ko pride do razkola med vzhodnimi (pravoslavnimi) in zahodno Rimskokatoliško cerkvijo. Versko življenje ni omejeno samo na Cerkev, ampak poseže na vsa področja človekovega življenja, tudi na kulturo posameznih skupin. To je pa tudi bil glavni namen cerkvenih organizacij in njihovih voditeljev, da posežejo po javni oblasti in si s tem zagotovijo materialni položaj, privilegiran položaj v družbi in seveda neko določeno politično moč (spomnimo, že od Antike naprej so duhovniki najvišje na hierarhični lestvici). To pa postane način življenja duhovščine. Čim več materialnih dobrin. Duhovščina ljudstvu nalaga določena bremena v obliki davkov (Newadvent.org 2011).

Potem pride do manjšega preobrata, in sicer v času humanizma in reformacije, ko se začne prebujati nacionalna zavest, ki pa ne hodi z roko v roki s cerkveno oblastjo. Cerkev uvede odpustke in s tem sproži val zgražanja pri ljudstvu. Zato Martin Luther s svojimi 95-mi tezami reformira celotno Cerkev in doživi val odobravanja v humanističnih krogih (Newadvent.org 2011).

3.2 Protestantizem

Raziskava, ki jo je leta 2002 opravila Pew Research Council (Religionfacts 2004) dokazuje, da na svetu obstaja 500 milijonov protestantov. Protestantizem je splošno poimenovanje samo ene veje krščanstva, ki pa zajema širok spekter konzervativnih, vse do liberalnih idej. Izvira iz 16. stoletja in postane eno izmed pomembnejših gibanj tistega časa. Iz te veje protestantizma pridejo tudi druge oblike, in sicer anglikanci in kalvinisti. Protestantizem je bil tisti, ki je spodbujal izobraževanje duhovnikov, nemoteno in sveto življenje.

Protestante so razlikovali glede na to, do katere stopnje so zavrnili katoliško vero in prakso. Nekatere Cerkve so tako ohranile formalnost bogoslužja (cerkven obred ob nedeljah), nekatere pa so ukinile tudi to. Razlika med protestantsko in katoliško cerkvijo je tudi ta, da vernik v protestantski cerkvi dobi dva zakramenta (krst in konfirmacija), medtem ko jih v katoliški dobi sedem (Religionfacts 2004).

3.3 Politična kultura

Južnič pravi, da politična kultura ni le oblika družbene zavesti, ampak je tudi način njenega izražanja. Torej ne gre le za zunanjo manifestacijo oziroma konkretno vedenje, ampak tudi za globlje motive vzroke in vire tega vedenja. Tudi sama predstava o politiki je del politične kulture (1973, 191).

Južnič pravi, da je Gabriel Almond (1973, 191) vpeljal izraz politična kultura v družboslovje, predvsem v politologijo. Pomembno pri vsem tem je, pravi Južnič, da ima politična kultura kot izraz tudi psihološki vidik in emocionalne razsežnosti. Emocionalne razsežnosti pa so del naše biološke strukture in kot take vplivajo na politične odločitve še bolj kot na kateremkoli drugem področju naših dejavnosti.

4 ZGODOVINSKI OKVIR

V tem poglavju bom predstavila zgodovino protestantizma, vse od njegovih začetkov pa do danes. Začetki protestantizma se mi zdijo relevantni za obravnavo, saj na podlagi preteklih dogodkov lahko sklepamo na sedanost. Skozi zgodovino so določeni mejniki spremenili tok zgodovine protestantizma, lep primer je Martin Luther¹, ki je na cerkev v Wittenbergu zabil 95 tez² in s tem spremenil pogled na reformacijo. V nadaljevanju bom mejnike predstavila v treh poglavjih.

4.1 Prekmurska zavest in slovenstvo

Preden začnemo govoriti o prekmurski zavesti in slovenstvu, moramo poznati nekaj dejstev. Skoraj 100.000 Slovencev že 1000 let živi na ozemlju, ki je in je bil del Ogrskega kraljestva. Po letu 1919 je to zemlje pripadalo Kraljevini SHS oz. pozneje Jugoslaviji. Kereceva piše o publicistu Anton Trstenjaku³, ki je prepotoval vso Prekmurje in naredil raziskavo ter ugotovil, da narodnostna zavest ne seže dlje od Štajerske

Kereceva se vrne vse na začetek, in sicer v 6. stoletje, ko slovanska plamena vdrejo v vzhodnoalpski prostor in Panonijo. V 7. stoletju nastopi Samova plemenska zveza⁴ in seveda čas pokristjanjevanja v 8. stoletju. Stoletja kasneje Avare pokori Karel Veliki, pozneje tudi Evropo. Kar je pomembno za nas Prekmurce je to, da Madžari na Laškem polju leta 955 doživijo poraz in se odpravijo v Panonsko nižino. V celotni Sloveniji je čas pokristjanjevanja, v Prekmurju pa okoli leta 1000 oblast dokončno uredi Štefan 1. in tako Slovani v panonski nižini spomin na svoje brate ohranijo z jezikom, govoric, in predvsem s kolektivnim spominom. Ta se prenaša iz roda v rod, vse do leta 1919⁵ (Kerec v Štih 2002, 90–95).

V časopisu Slovenski narod se pojavljajo tudi prvi zapisi o Prekmurcih kot slovenskih bratih. Ampak kljub vsemu so razlike med Slovenci na obeh straneh Mure neizbežne. Razlika se pojavi že v sami terminologiji, kajti Korošci, Gorenjci, Štajerci živijo v deželah, Prekmurci pa v komitatih⁶ (Kerec v Štih 2002, 90–95).

Pagon pravi, da identiteta nastopi kot reprezentacija, kot preobleka za identiteto samo in da današnja teoretska urgentnost ni v novi opredelitvi zadeve, kateri pravimo identiteta, ampak v koristni deskripciji te teme, ki jo poskuša razbremeniti pogoste metaforične rabe, zlasti kadar gre za besedo, jezik, knjigo (Pagon 2003, 9).

Prvi dežele ohranijo samo do leta 1918 in še to samo v leposlovju, medtem ko se Prekmurci s komitati ukvarjajo vse do 30. let 20. stoletja, in to še zaradi tega, ker se razlasti zemlja ogrskih velikašev.

---

1 Martin Luther se je rodil v Eislebnu v Nemčiji, 10. novembra 1483. V Wittenbergu je deloval kot profesor in pridigar.

2 Luther je 31. oktobra 1517 na vrata cerkve v Wittenbergu nabil 95 tez. V teh tezah je nastopal proti zlorabi odpustkov.

3 Anton Trstenjak je bil publicist, raziskoval je Prekmurje, boril se je proti madžarizaciji.

4 Samova plemenska zveza je bila zveza slovanskih plemen, ki so poseljevala območja od gornjega Porabja in vsaj do Karavank in od bavarsko-slovanske meje do ozemlja današnje Slovaške. Nastala je verjetno že leta 623, ko so se podrejeni Slovani pod vodstvom domnevno frankovskega trgovca Sama, ki je kasneje postal njen prvi in edini kralj, uspešno uprli Avarom.

5 Murska Sobota je leta 1918 prišla najprej pod hrvaško vojaško zasedbo. Ko pa je madžarska vlada dobila informacijo od francoskega podpolkovnika Wixa, komisarja antante v Budimpešti, da je bila zasedba izvedena brez dovoljenja in je nezakonita, so se Madžari odločili za vojaški ukrep. Dne 3. januarja 1919 so madžarske enote, okrepljene z vendskimi (prekmurskimi) prostovoljci, ponovno zavzele Mursko Soboto. Prebivalstvo je z olajšanjem pozdravilo osvoboditelje in se tudi samo obrnilo proti okupatorski tuji vojski. Do začetka 1919 so madžarske čete potisnile hrvaške srbske sile za veljavno demarkacijsko črto, prek reke Mure. (Laszlo 2008, 220).

6 Komitati so bili administrativna območja v Ogrski monarhiji.

Pri vsem tem pa ne smemo pozabiti pomembnega dela prekmurske zgodovine, in sicer nasilne madžarske kolonizacije in oblasti (več o tem v poglavju 5). Madžarska historiografija kot nek konec srednjega veka izpostavlja letnico 1526, in sicer poraz Madžarov pri Mohaču. Če pogledamo slovensko historiografijo, tudi slovenska ni daleč od tega leta. V kulturnem razvoju Slovenci po Brižinskih spomenikih dobijo Abecednik in Katekizem, kasneje še Dalmatinovo Biblijo. Prekmurci pa so na svojo prvo tiskano knjigo čakali še stoletje in pol. Napisal jo je Franc Temlin⁷ leta 1715 z naslovom *Mali katechismus...na szlovanszki jezik preloseni*. Izšla je seveda v prekmurskem narečju. Konec 16. stoletja skoraj polovica prebivalcev na Ogrskem prevzame Luthrove nauke. V Prekmurju je v 16. in v 17. stoletju zlata doba madžarskega jezika, kulture in umetnosti. Tudi za Prekmurce je bil ta čas, torej 17. in 18. stoletje, pomemben, pomenil je vzpon prekmurskega narečnega pismenstva. To nas pripelje do svojevrstnega paradoksa. Na Ogrskem je upoštevan Augsburški verski mir, medtem ko na ostalih območjih Slovenije naleti na gluha ušesa. Kereceva pravi, da če so Prekmurci kdaj imeli zgodovinsko priložnost, da se združijo s preostalimi Slovenci, je to bilo takrat, ko smo dobili skupnega cesarja, 1867, in sicer Franca Jožefa (Kerec v Štih 2002, 90–95).

Prekmurci so vedno bili naklonjeni preostalim »Slovencom«. 19. stoletje je za Prekmurce in za njihovo nacionalno zavest najbolj izstopajoče. Božidar Raič⁸ leta 1884 v časniku Slovan pravi, da ostali Slovenci Prekmurcem pravijo Ogrski Slovenci, Slovenci na Ogrskem ali Prekmurci, nikoli pa ne pravijo, da smo Slovenci. Ob prelomu stoletja na Ogrskem poteka akcija raznarodovanja. V Soboti dobi konkretno podporo v Madžarskem prosvetnem društvu za Prekmurje (VMKE), ustanovljeno 28. oktobra 1897. Društvo je razširjalo različno madžarsko čtivo, ustanavljalo vrtce in šole. Najbolj radikalen poseg pa je bil, ko so spremenili ime in vsebino soboškega osrednjega časopisa Murska Sobota in okolica, kar je pomenilo neposredno madžarizacijo Prekmurcev. Na našo srečo to društvo ni bilo preveč uspešno, saj so naši predniki čtivo raje prebirali v našem domačem jeziku. Sporno vprašanje, ki se je vedno pojavljalo je, kakšen jezik je prekmurščina, glede na to, da ima nekaj prvin madžarskega jezika in nekaj slovenskega. Madžari pravijo, da gre že od nekdanjega vendskega jezika, saj so na našem območju živeli Vendi⁹. Danes za Vende veljajo Porabski Slovenci, za nas pa pravijo, da smo Toti. Zanimiva postane naša »nacionalnost« v času Kraljevine SHS, in sicer postanemo Jugoslovani. Skupne točke v zgodovini s preostalim narodom (Prekmurci-Slovenci) nedvomno obstajajo, npr. turški vpadi, Matija Korvin¹⁰, pa tudi Atila, pomembna skupna točka, ki jo omeni tudi Kereceva, je tudi protestantizem. Pri tem je pa potrebno

izpostaviti dejstvo, da združitev s preostalimi Slovenci v času Murske Republike s Vilmošem Tkalcem¹¹ na čelu nikakor ni bila mogoča (več v poglavju 5 Murska republika) (Kerec v Štih 2002, 90–95).

Če smo Prekmurci kdaj dobili potrditev, da spadamo k Sloveniji, je to bilo 12. avgusta 1919 in nedvomno 25. junija 1991.

Kakšen pečat je pustil protestantizem na slovenstvu? In kaj sploh je nacionalna identiteta in kaj nacionalni interes? Kaj je bil nacionalni interes v času Murske republike in ali je pri tem imela kakšno vlogo tudi protestantska cerkev? Ali je ta ista zavest prisotna tudi v Prekmurju? Prvič smo Slovenci omenjeni že v Brižinskih¹² spomenikih, potem pa traja neko obdobje tišine, vse do leta 1550.

Skoraj pol tisočletja po Brižinskih spomenikih, ko smo prestopili iz srednjega veka v novi vek, nastopi protestantizem, ki pomeni neko tujo, od zunaj vneseno ideologijo. Protestantizem, kot vemo, je imel kratko časovno obdobje, ampak je pustil močan vtis. Predvsem s pobudo, da je treba svete tekste prevajati v nacionalni jezik. Tiskana knjiga je pomenila močan udarec proti slovenski dotedanji avtohtonosti (Dolar v Pagon 2003, 31).

Vogrinec pravi, da se nacionalna identiteta ponuja kot ime za nekaj nacionalno posebnega v kulturnih dobrinah, storitvah, zapuščini. Gre predvsem za vsebinski pojem. Medtem ko pravi, da je nacionalni interes brezvsebinski in da je nacionalni interes tisti, ki ga vladajoče politične sile opredelijo kot nacionalnega (Vogrinec v Pagon 2003, 45).

---

7 Franc Temlin slovenski evangeličanski duhovnik in pisatelj, rojen na Krajni.

8 Božidar Raič slovenski rimskokatoliški duhovnik, politik, jezikoslovec in publicist, rojen v Ljubljani.

9 Vendi tradicionalno madžarsko ime Prekmurcev je *Vendek* (Vendi), in tako so jih tudi na Avstro-Ogrskem imenovali *Vendi*, da bi jih ločili od Slovencev. Kljub vsemu je bilo običajno poimenovanje v njihovem maternem jeziku *Slovinci*, *Slovénge*, *Slovenje*. Od 16. stoletja so mislili, da so Prekmurci potomci germanskih Vandalov, in tako je pisalo tudi prekmursko duhovniško izobraženstvo, in sicer, da Slovani pri Muri govorijo vandalščino.

10 Matija Korvin je bil kralj madžarskega kraljestva med letoma 1458 in 1490 ter češki kralj med letoma 1469 in 1490. Od leta 1485 do smrti je bival na Dunaju in je bil tudi vojvoda Avstrije.

11 Vilmoš Tkalec slovenski šolmošter (učitelj), kantor in politik. 29. maja 1919 je dosegel razglasitev Murske republik

12 Brižinski spomeniki najstarejši znani ohranjeni zapisi v slovenščini in latinščini.

4.2 Protestantizem / reformcija

Kardelj v »Razvoju slovenskega narodnega vprašanja« pravi, da so reformacijsko gibanje in drugi idejni in politični pojavi, ki so bili z njim v zvezi, pomenili zgodovinski prelom epohalnega pomena v slovenskih deželah (Kardelj v Šebjanič 1977, 6).

V Evropi so se začeli verski boji, tudi takratna zahodna Cerkev, ki je delovala precej enotno se je začela razcepljati na različne veroizpovedi – konfesije. Dejansko se je za ljudi začelo neko novo obdobje – novi vek (Kerčmar 1995, 38).

V času srednjega veka so bili spopadi med kralji in cesarji stalnica. Ker so v takratnem času kralji predstavljali nekaj božjega nekaj nadnaravnega, je prišlo v večini cerkva do razcepov. Vendar je vedno veljala neka teza, da obstaja en papež, ena cerkev in ena prava vera. Razkol na zahodu pa je pomenil neko potrebo po reformah v Cerkvi. Predvsem zaradi tega, ker so verski voditelji določene zadeve v cerkvi opravljali samo zaradi denarja. Pri tem pa pomembno vlogo odigra Martin Luther, ki s svojimi 95-mi tezami dal ponoven zagon reformacijskemu gibanju, in s tem dobil veliko privržencev po takratni Nemčiji.

4.2.1 Protestantski krog v Sloveniji- začetki:

Časovno lahko reformacijo uvrstimo od konca 15. do konca 16. stoletja (Prunk 1998). To je na Slovenskem bil še čas kmečkih uporov in obrambe pred Turki. Dva tuja, ampak za Slovence pomembna cerkvena dostojanstvenika, sta bila navdušenca humanizma. To sta bila ljubljanski škof Sigismund Lamberg¹² in tržaški škof Pietro Bonomo¹³. Pri zadnjem se je reformacijskih idej učil tudi Primož Trubar. »Prve pojave verske reformacije, in sicer njene radikalne, plebejske prekrščevalske pa tudi Lutrove smeri, je zaznati na Slovenskem že konec dvajsetih let 16. stoletja (Prunk 1998, 42).«

Nastajati so začeli razni protestantski krožki, ki so vključevali razne ugledne meščane in duhovnike. V te krožke se je vključeval tudi Primož Trubar¹⁴, ki je s svojima prvima knjigama posredoval besede svetega pisma v slovenskem jeziku. To sta bili Abecednik in Katekizem¹⁵, s tem postane naš prvi in najpomembnejši reformator.

Leta 1561 je bil Trubar pozvan nazaj na Kranjsko. Vrnil se je za štiri leta. Postal je superintendent v protestantski cerkvi. Pomembno je tudi njegovo delo *Cerkovna ordninga*, ki je pomenila, da se Trubar zaveda pomembnosti širjenja luteranske oz. wurtenberške cerkvene organizacije v slovenski etnični prostor. Pri tem ne more mimo slovenskega šolskega oz. izobraževalnega sistema in pravi, da naj bi v vsaki fari bil izobraženec, najboljši duhovnik, ki bi otroke učil brati in pisati v slovenskem jeziku. Vzporedno s Trubarjem so delovali tudi drugi pomembni, visoko izobraženi, protestantje, kot npr. Adam Bohorič¹⁶, Jurij Dalmatin¹⁷ in za slovenski tisk pomemben Janž Mandelc¹⁸ (Prunk 1998, 44).

Kulturno je čas protestantizma zelo pomemben za Slovenski narod. Dobimo prvo slovensko knjigo, prvo slovnico in prvi prevod Svetega pisma. To obdobje lahko ocenimo kot kulturno zelo uspešno.

Protireformacije je bila na slovenskem zatrta, zaradi grožnje z izselitvijo so se protestanti večinoma vrnil v katoliško cerkev, manjši del pa se je izselil v Nemčijo. Ohranil se je le v Prekmurju. Protestantske knjige so protireformatorji sežgali, razen Dalmatinove Biblije, ki so jo nekaj časa še smeli uporabljati katoliški duhovniki. Porušene so bile protestantske cerkve in razdejana protestantska pokopališča. Institucionalno se je protestantizem kot tak na Slovenskem ohranil od druge polovice 16. stoletja le v Prekmurju.

---

12 Sigismund Lamberg (1461–1488) je bil prvi ljubljanski škof, študiral humanistiko v Padovi.

13 Pietro Bonomo (1502–1546) je bil dolga leta v dunajski dvorni službi. Pozneje škof v Trstu.

14 Primož Trubar je bil rojen 8. junija 1508 v Rašici na Dolenjskem. Bil je sin turjaškega podložnika in je kot bister mladenič študiral na Reki, Dunaju in v Trstu, kjer si je pridobil odlično humanistično in teološko izobrazbo. Leta 1535 je odšel za pridigarja v Ljubljano, toda že po petih letih se je moral pred pritiskom nasprotnikov reformacije za dve leti umakniti v Trst.

15 Katekizem in Abecednik sta prvi slovenski knjigi, zato velja Primož Trubar za očeta slovenskega naroda. Za osnovo je vzel jezik svojega domačega kraja.

16 Adam Bohorič (1520–1598) leta 1584 v Wittenbergu izda slovensko slovnico v latinščini, t.i. *Articae horulae* ali *Zumske urice*.

17 Jurij Dalmatin (1547–1589) leta 1584 izda prevod celotnega Svetega pisma.

18 Janž Mandelc je bil ljubljanski tiskar, ki je natisnil nekaj protestantskih knjig. Večina je bila natisnjena v Nemčiji.

4.3 Protestantizem (reformacija) v Prekmurju

Začetke reformacije na tleh današnjega Prekmurja bi lahko uvrstili v 16. Stoletje, kjer sta sočasno potekala dva pomembna dogodka, in sicer turška zmaga pri Mohaču in sočasni prodor Lutrovih reformacijskih idej. Ta dogodka sta odmevala predvsem na Ogrskih tleh. Zaradi pomembne obrtniške in trgovske poti z Gornjo Radgono so Lutrovi nauki hitro prišli na odmaknjena tla panonskih Slovencev. V času reformacije je bilo ozemlje Prekmurcev (t. i. narodnostno ozemlje) razdeljeno na upravno kot tudi na cerkvenoorganizacijsko. Protestantizem je pomenil tudi rast moči posvetne gosposke¹⁹ (Šebjanič 1977, 11).

Med prvimi pomembnejšimi gospostvi se je za reformacijo opredelila družina Banfijev iz Lendave, in sicer v 16. stoletju (Šebjanič 1977, 11).

V začetku reformacijskega gibanja niso bile točno določene meje, in sicer nikoli ni bilo posebej razvidno, kdo pripada kalvinski in kdo luteranski smeri reformacije.

Kot lahko sklepamo, je bil protestantizem kulturno in versko gibanje. Pomenilo je nek boj med pomembnimi plemiškimi družinami, ki so v protestantizmu videle možnost uspeha in prodora na tuj trg. In to vse preko protestantske cerkvene organizacije.

Svojevrstnost verskih bojev na Madžarskem, pod katere oblast je spadal tudi pretežen del Prekmurja, je bila tudi v tem, da je bil boj za svobodo vere tesno povezan z bojem proti cesarskemu Dunaju. Razvoju in širjenju protestantizma je veliko pripomogla tudi neposredna turška nevarnost ... Obstaja mnenje, da so se Turki bolj navduševali nad širjenjem protestantizma kot krepitvijo vpliva in moči vatikanske katoliške cerkve. Nesporno je, da sta se v Prekmurju protestantizem in reformacija širila preko Madžarske in ne v tolikšni meri preko takrat še močno razlite in neregulirane reke Mure (Kerčmar 1995, 93).

Zakaj se je v Prekmurju ohranila evangeličanska cerkvena oblast? Posebnost takšnega duhovno-verskega razvoja lahko iščemo v nekaterih pomembnih vzrokih, kot je močan vpliv tujine (predvsem Madžarske in Hrvaške in tudi Turčije), odsotnost zemljiške gospode in veliko število svobodnih kmetov (Kerčmar 1995, 92).

---

¹⁹ Določene zgodbe pričajo o medsebojnih spopadih teh gospostev. Ena zgodba priča o vpadu Szecsyjevih podložnikov na posest petanjskih gospodov Nadasdyjeve. Obe družini sta si s silo prilaščale zaželene cerkvene posesti.

4.3.1 Protestantizem v Prekmurju danes

Prekmurje je bila edina vez Slovenije s sosednjo Madžarsko. Nastale so pomembne vezi med dvema narodoma, kar se odraža predvsem skozi določena zgodovinska dejstva in skozi kulturo. Naj bo to Madžarska, Slovenska (v tem primeru Prekmurska) ali skupna vsem nam na tem območju.

Szekely pravi, da je *»lastna kultura kot nek razpoznavni znak neke narodnosti. Kot zavest o pripadnosti. Najpomembnejši proces, ki poteka skozi socializacijo kulture je ponotranjenje, posredovanje in osvojitve neke kulture«* (1994, 94).

Pri ohranjanju protestantizma ima vloga Madžarske manjšine pomembno vlogo, kajti ta element je pomemben za obravnavo, je kot vezivo med Slovenci (Prekmurci) in Madžari (madžarsko manjšino). Tudi madžarska manjšinska kultura je pripomogla k temu, da se je ohranjala svojevrstnost in specifičnost te pokrajine. Kriterij uspešnosti na obeh straneh je seveda sodelovanje med posameznimi narodi in ohranjanje tradicionalnih kulturnih vzorcev, in to ne samo skozi dogodke in običaje, ampak tudi skozi način življenja. Pomembno kulturnoorganizacijsko vlogo kot vez ima tudi vera in cerkev. Tako ljudje na obeh straneh meje praznujemo iste praznike in uporabljamo oba jezika.

Kakšna je bila evangeličanska cerkev v slovensko-madžarskih odnosih? Raziskavo na to temo je naredil Franc Kuzmič. Naletel je na isti problem kot jaz, neraziskano področje in s tem tudi (pre)malo literature. Kuzmič (v Kerševan 2006, 81–196) pravi, da so ljudje, ki so raziskovali odnose med Slovenci in Madžari, te odnose prikazovali dokaj negativno. Osnovni viri za raziskavo so bili zapisniki cerkvenih občin, publikaciji evangeličanov, in sicer Evangeličanski koledar in evangeličanski list. Kuzmič pravi, da so se evangeličanski duhovniki izobraževali na Madžarskem, zato so pridobili nekaj madžarske kulture in eksistence. Tudi Kuzmič v svoji raziskavi piše o društvu VMKE (Madžarsko posvetno društvo za Prekmurje). Pravi, da so se nekateri duhovniki, npr. evangeličanski duhovnik dr. Bela Obal, drugače profesor teologije, ukvarjali tudi s politiko.

Zakaj se je v Prekmurju ohranila evangeličanska cerkvena oblast? Posebnost takšnega duhovno-verskega razvoja lahko iščemo v nekaterih pomembnih vzrokih, kot je močan vpliv tujine (predvsem Madžarske in Hrvaške in tudi Turčije), odsotnost zemljiške gospode in veliko število svobodnih kmetov (Kerčmar 1995, 92).

4.4 Protestantka (evangeličanska) cerkev v Prekmurju

Protestantska cerkev je bila vpeta v nastajanje novoveškega duha in moderne družbe. S poudarjanjem osebne vere in svobode vesti je izražala in spodbujala moderni individualizem (v smislu večje osebne svobode in osebnih pravic nasproti institucijam, a tudi večje osebne odgovornosti). Večja demokratizacija ali vsaj dehierarhizacija v verskih skupnostih je vplivala na demokratizacijo v družbah (Dolinar 1994, 195). Protestantizem je vernike spodbujal k večji in odgovornejši delovni usmerjenosti, pospeševal je desakralizacijo, sekularizacijo, avtonomijo različnih področij družbenega življenja. Na nekaterih področjih življenja je še danes temu tako. Posebno vlogo je imelo obvezno prevajanje in branje Svetega pisma v ljudskem jeziku, kar je vse skupaj z odpravo do takratnega latinskega univerzalizma v intelektualnem življenju pospeševalo oblikovanje moderne nacionalne zavesti, predvsem prekmurske, kasneje tudi slovenske. Še dandanes verski obredi potekajo v narečju in ne v slovenskem jeziku.

Cerkev je razumljena kot skupnost vernikov. Njena naloga je, da z besedo in zakramenti oznanjajo božjo besedo ter izpričujejo svojo vero, hvaležnost in božjo slavo. Cerkev ni hierarhična ustanova škofov in duhovnikov, ki naj bi po apostolih prejeli od Kristusa posebno moč, da odločajo o pravi veri in delijo navadnim vernikom zakramente kot nujna sredstva milosti in odrešenja. Med verniki ni bistvenih razlik. Duhovniška služba pripada vsem, čeprav se lahko za njeno dobro opravljanje organizirajo. V skladu s temi načeli sta v protestantskih cerkvah le dva zakramenta (krst in obhajilo), ne poznamo celibata in redovništva, velja enakopravnost med moškimi in ženskami, ki lahko opravljajo tudi duhovniško službo, obrednost in sploh zunanost sta hoteno preprostejši in skromnejši kot v pravoslavju in katolicizmu. Popolno prednost ima govorjena in pisana beseda Svetega pisma. Cerkve niso posebna središča oblasti, ki bi dopolnjevala posvetno oblast ali z njo tekmovala (Kerčmar 1995, 194).

Ta načela so različne struje in kasnejše cerkve različno oblikovale in uresničevale z različno doslednostjo in različnimi poudarki. Poseben primer je bila in ostala anglikanska cerkev, ki je ohranila največ skupnega s katoliško cerkvijo, čeprav je radikalno prekinila zvezo s papeštvom. Obstajajo še evangeličanske in reformirane cerkve, baptistične, metodistične, binkoštna in adventistične cerkve. Med seboj se povezujejo v Svetovno luteransko zvezo (SLZ), Zvezo reformiranih cerkva (ZRC). Vse pa sodelujejo skupaj s pravoslavnimi cerkvami v Ekumenskem svetu cerkva (ESC), nastalem na njihovo pobudo (Kerčmar 1995, 195).

4.4.1 Uveljavitev tolerančnega patenta v Prekmurju

Tolerančni patent oz. edikt je nastal 13. oktobra 1781. Ukazal oz. uvedel ga je takrat vladajoči Jožef²⁰ II. Njegove reforma so se dotaknili tudi na področju cerkvene ureditve, posegle pa so tudi v strukturo družbenega življenja. Zelo pomembna uvedba je bila uvedba nemščine kot uradnega jezika. Zakon je vseboval naslednje besedilo ...

... mi smo z ene strani prepričani o škodi vsake prisile vesti, z druge strani pa o veliki koristi za državo in religijo, kar izhaja iz krščanske strpnosti. Odločili smo se, da dovolimo augsburški in helvetski veri ter neuniranim Grkom, da lahko po svojem običaju privatno izvajajo svojo vero. Katoliški veri pa se pridrži edino pravica javne veroizpovedi. Glede molilnic se odloči, če že ne obstoji drugače, da ne smejo imeti stolpov in zvonov in ne vhoda z ulične strani. Dovoljeno je izvajati zakramente izven cerkve, in tudi pogrebi se lahko javno izvajajo ... (Kerčmar 1995, 134).

Protestanti so edikt z veseljem sprejeli, saj so lahko začeli graditi lastne cerkve in lastne molilnice, kar jim prej ni bilo omogočeno. Kljub temu pa so protestantje trčili ob močan zid, saj je katoliška cerkev ostala privilegirana kot državna cerkev.

---

²⁰ Franc Jožef je bil avstrijski cesar v času Avstro-Ogrske. Vlada od leta 1848–1916.

4.5 PROTIREFORMACIJA

Obdobje protireformacije je za obravnavo te diplomske naloge zelo pomembno, saj so Slovenci, predvsem pa Prekmurci, izgubili veliko kulturno dediščino, knjige. S protireformacijo v Evropi se je začela tudi protireformacija v Sloveniji, predvsem v Prekmurju. Pri tem je pomembno, da pride protireformacija k nam nekoliko z zamikom.

Protireformacija je bila notranja preureditev rimskokatoliške cerkve in odgovor na reformacijo. Potekala je v 16. in 17. stoletju. V tem obdobju izstopa predvsem preganjanje protestantov in požiganje knjig. Protireformatorji so skušali spreobrniti protestante nazaj v katoliško vero. Kakšna bo ta protiutež reformacije, so odločali na cerkvenih zborih ali koncilih. Eden izmed pomembnejših koncilov je tridentinski koncil, ki je potekal v Italiji, v kraju Trident²¹. Temeljne odločitve oz. točke tega koncila so bile naslednje: papež je nezmotljiv in le on lahko določa oz. razlaga cerkvene zakone, stroga hierarhija med verskimi voditelji, škofje morajo bivati in izvajati poslanstvo v svojih lastnih škofijah, meniški redovi so podrejeni lokalni škofiji, uvedba matičnih knjig, prepoved prodaje cerkvenih služb in odpustkov (Dolinar 1994, 149).

Papež je na tem koncilu v Tridentu želel, da se opredelijo vse dogme, ki jih je reformacija zanikala.

Protireformacija je eden izmed nasilnejših procesov/gibanj v zgodovini cerkve. Proces španske inkvizicije je eden izmed takih, kjer so krivoverstvo strogo kaznovali. Veliko ljudi je, zaradi nasprotovanja cerkveni oblasti, plačalo s smrtjo. Papež je dal sežgati več tisoč »krivoverskih« knjig. Leta 1559 je celo nastal prvi rimski indeks (seznam prepovedanih knjig). Papež je protestantom odvzel njihova posestva, časti in pravice. Njihova ozemlja naj po njegovem mnenju pripadajo katoličanom, tako kot je to že bilo pred časom reformacije (Dolinar 1994, 158).

Ko so protestantski pogajalci prišli v Rim, da bi se pogajali glede nove augsburške veroizpovedi, jih je papež nagnal in s tem so se vsa pogajanja zaključila. Največjo škodo je naredil papež, ko je dal požgati vse protestantske knjige, saj je s tem uničil bogato kulturno dediščino evropskega protestantskega gibanja.

4.5.1 Protireformacija na Slovenskem in Prekmurju

»Protestantizem je na slovenskem kmalu po svojem nastanku in razcvetu v 16. stoletju skoraj povsod izumrl zaradi nasilne protireformacije. Najbolj živ je ostal v Prekmurju, kjer se je luteranstvo najbolj razširilo v 17. stoletju, ohranilo pa vse do danes. V težkem obdobju je k razvoju luteranstva v Prekmurju pripomogel Štefan Küzmič, ki je leta 1771 prevedel sveto pismo v prekmurščino (Mesarič v Vugrinec 2000, 248).«

Duhovnik Balažic v svojem nagovoru pravi, da je protireformacija vendarle pomenila poskus vračanja nazaj v čas fevdalnih družbeno-ekonomskih odnosov. Dominacija katolicizma je pomenila oz. ovirala razvoj novih proizvodnih sredstev. Protireformacija je s slovenskih tal pregnala več kot 700 bogatih družin, ki bi mogoče prispevale k boljšemu razvoju Prekmurja v tistem času, mogoče še danes. Vse to je oviralo razvoj in prepuščalo možnost drugim tujim vlagateljem (Balažic 2003, 78).

Pri vsem tem moramo reči, da sta reformacija in protireformacija veliki izkušnji za predvsem razviti del Evrope. Oba procesa sta namreč v naslednjih letih omogočila osamosvajanje in razvoj znanosti, avtonomije cerkva, ločitve cerkve od države in končno zagotovila ekonomsko dominacijo reformiranega sveta nad tistim, ki je ohranil ideološko gospostvo cerkva.

»V desetletju »tuge«, kot so poimenovali protestantski kronisti obdobje 1671–1681, je protireformacija na Ogrskem z vsemi možnimi sredstvi skušala onemogočiti protestantski življenj, ki je že samo s svojo obstojnostjo krnil učinkovitost absolutistične dunajske politike. Protestantski stanovci so se zategadelj neprestano pritoževali tako dvoru kot sedežu v Bratislavi (Šebjanič 1977, 30).«

Kot pravi Šebjanič, bi bila protireformacija v Prekmurju preveč uspešna, saj so se protestantski duhovniki uspešno upirali. Večkrat je prišlo do spopadov med rimskokatoliškimi in protestantskimi duhovniki. Dejstvo je, da so izobraženci bili na strani protestantizma. Skrbelo se je za širjenje Lutrovega nauka s pomočjo tiskane besede. Prvi je s tem začel že zgoraj omenjeni Franc Temlin, ki je s prevodom svetega pisma poskrbel, da so ljudje lahko prebirali božjo besedo v svojem jeziku. Kulturno je to obdobje protireformacije še skoraj bolj

pomembno od reformacije. Prekmurci smo dobili svojo knjigo in s tem se je začel pravi pomen oz. vloga protestantizma oz. protestantske cerkve za nas.

---

21 Tridentinski koncil je z dolgimi vmesnimi premori potekal osemnajst let (od leta 1545 do leta 1563) in je bil odgovor na reformacijo, ki je v tistem času preplavila pol Evrope. Namen je bil reformirati katoliško Cerkev od znotraj zaradi zahtev reformacije, vendar to ni uspelo in sledil je razkol. Ta veliki cerkveni zbor je potekal v Tridentu (danes Trento, Italija) in v Bologni. Na koncilu so vpeljali Katekizem rimskokatoliške Cerkve, določili standarde obredov v rimskokatoliški Cerkvi in dokončno potrdili svetopisemski kánon.

5 MURSKA REPUBLIKA

Prekmurje je bilo vse do avgusta 1919 pod Madžarsko oblastjo. Bližina Avstrije in bližina takratne Jugoslavije je prav na univerzalen način pripomogla k razvoju te pokrajine. V naši pokrajini je bilo veliko razlogov za revolucionarno stanje, predvsem zaradi nerešenega agrarnega in nacionalnega vprašanja.

5.1 Madžarizacija

Procesa madžarizacije na tleh Prekmurja ne moremo prezreti, saj je pomemben za našo obravnavo. Skozi zgodovino se je oblast v Prekmurju vedno menjavala. Prvo smo bili del Avstro-Ogrske, nato še del Jugoslavije. Bil je tudi čas, ko so bili ne eno in ne drugo (čas Murske republike).

Namen procesa madžarizacije je bil, prvič, da pomadžari vse prekmurske Slovence, in drugič, da Prekmurje ob koncu 1. svetovne vojne ostane v Madžarskih rokah. V borbi za to ozemlje so sodelovale tri skupine: radikalno madžarska, slovenska narodna in radikalno jugoslovanska. Radikalno madžarska je bila najmočnejše izmed vseh treh. Madžarizatorji so se zavedali, da je šola najprimernejši kraj za razvoj madžarizacije, toda po porazu madžarske vstaje iz leta 1848 in uvedbi avstrijskega režima na Madžarskem so bile vse šole v Prekmurju slovenske. Službovali so slovenski učitelji in uporabljali so slovenske učbenike. Ureditev Avstro-Ogrske je bila takšna, da je bilo opazno, da imajo močnejšo vlogo avstrijski voditelji, zato Ogrska ni izzivala s svojo politiko. Uvedli so ljudsko-šolski zakon, ki je odobral narodne šole nemadžarskih narodnosti na Ogrskem. Takšno stanje je trajalo samo kratek čas, saj so škofje kot oblast nad verskimi šolami odredili, da je madžarščina po novem obvezni učni predmet (Jerič 2001, 15).

Proces madžarizacije v Prekmurju je bil vsesplošen. Otroci so se madžarščine učili v vrtcu, osnovni šoli in verouku. Za našo obravnavo je pomembna predvsem povezava med madžarizacijo in evangeličanskimi duhovniki.

Jerič²² je to področje tudi raziskoval. Evangeličanski duhovniki so podpirali madžarizacijo in asimilacijsko politiko. Nekateri duhovniki so bili celo člani VMKE-ja. Madžarizacija se je v evengeličanskem bogoslužju hitro razmahnila. Zagotavljali so, da je ljudstvo pristalo na to, da posluša cerkvene obrede v madžarskem jeziku. Tudi petje se je izvajalo v madžarskem jeziku (Jerič 2001, 30).

Z raziskovalnim delom Jeriča bi lahko potrdila svojo prvo hipotezo, da je politična kultura Prekmurcev res pogojena z vlogo protestantske cerkve, saj smo opazili, da je cerkev odigrala pomembno politično in cerkveno vlogo pri takratnem kulturnem razvoju Prekmurcev.

Pri vsem tem bi se lahko vprašali, zakaj si Prekmurci niso ustanovili svoje stranke. Enostavno je bilo to nemogoče. Tako politika kot Cerkev sta pristali na zahteve Madžarov in izvajali proces madžarizacije. Klekl²³ in Jerič sta odigrala pomembno vlogo, da se je takratno Prekmurje osvobodilo Madžarske oblasti in je po novem pripadalo Jugoslaviji. Noben Rudolf Maister jim ni bil v pomoč, pa tudi Rdeča garde ni bilo. Samo prekmurski narod z zavednostjo, da so Slovenci.

Želja po združitvi Prekmurcev s slovenskim matičnim narodom je bila velika. Tudi zadnje leto vojne se je pojavilo po vseh državah Evrope močno revolucionarno gibanje množic. Gibanja so bila značilna za vse države, zmagovalke in poraženke. Najtežji položaj je bil v monarhiji Avstro-Ogrske, zaradi velikih razlik med izkoriščanimi in vladajočimi. Bogati se enostavno niso mogli rešiti pred gospodarsko in politično krizo drugače kot s popuščanjem zahtevam množice. Hude posledice po porazu v 1. sv. vojni so čutili tudi na Madžarskem. Industrija je trpela zaradi pomanjkanja surovin, istočasno pa je v Rusiji potekala oktobrska revolucija, vpliv katere se je čutil tudi na madžarskih tleh. Zaradi krize je madžarska sestavila koalicijsko vlado, vzpostavila nekaj demokratičnih ukrepov in se leta 1918 odcepila od Avstrije in postala Madžarska republika, kar pa ni rešilo njenih težav. Jasno je bilo, da nova vlada ni sposobna rešiti osnovnih zahtev delavcev. Ena izmed strank je bila tudi Komunistična partija, ki je sodelovala v vojaških svetih, leta 1918 pa je poskrbela, da so delavci zasedli številne tovarne in v njih ustanovili tovarniške komiteje. Ker se je buržoazija zbalala novih izgredov, se je Socialdemokratska stranka (stranka buržoazije) združila s Komunistično partijo. Nova stranka prevzame celotno oblast, razoroži buržoazijo in sklene zvezo s sovjetsko zvezo

Rusije. 21. marca 1919 je proglašena Madžarska sovjetska republika. Predsednik republike je bil Sandor Garbai²⁴ (Titl 1970, 9).

Sam razpad Avstro-Ogrske je za vse manjšine znotraj monarhije pomenil korak dlje od nacionalne osvoboditve. V Prekmurju je kljub prizadevanju meščanstva, duhovščine in veleposestnikov revolucionarno stanje ves čas naraščalo. Na vseh shodih so Prekmurci zahtevali priključitev Prekmurja h Kraljevi Jugoslaviji. Nosilec pohodov je bili vaški proletariat. Revolucionarni val je zajel celo Prekmurje ne glede na narodno pripadnost. Ko so se vojaki vračali z bojišč, so začeli posegati po posesti prekmurskih veleposestnikov. V tem kratkem času so nastale delavsko-kmečke »republike«. Tudi del duhovščine, tudi zgoraj omenjeni župnik Jožef Klekl, se je skrival pred lastnim ljudstvom. Da bi preprečili to revolucionarno stanje, se je buržoazija odločila, da se bo organizirala. Ne glede na narodno pripadnost so se veleposestniki povezali med seboj. Za obrambo so začeli organizirati narodne svete, najprej v Murski Soboti, pozneje še v Lendavi. Za zaščito lastnih interesov so po vsem Prekmurju začeli ustanavljati narodne straže. Ko so straže ustanovili, se je začel t. i. beli teror proti ljudskim množicam. Vojaštvo s posredovanjem duhovščine je množično začelo loviti uporne kmete in jih pretepati. Vojaki so skušali ujeti Jožefa Cigana²⁵, glavnega vodjo revolucionarnega pohoda, vendar jim ni uspelo. Namesto njega so ulovili njegovega namestnika Martina Vuka in ga obesili v Črenšovcih pred šolo. Klekl je priznal, da so ujeli 4 uporne kmete in jih obesili. Revolucionarno gibanje so kmalu zatrli. Gre pa za specifično revolucionarno gibanje, boj ljudskih množic proti ostankom fevdalizma (Titl 1970, 13).

Revolucionarno gibanje se je v tistem času krepilo predvsem iz želje Prekmurcev po združitvi z drugimi Slovenci. Madžari niso priznavali Prekmurcev kot Slovence, ampak kot Vende. Potekalo je celo zborovanje, kjer so soboški politiki zagovarjali dejstvo, da v Prekmurju ni nobenih Slovencev, temveč le madžarsko čuteči državljani (Titl 1970, 14).

Madžarska vlada je vseskozi skušala rešiti problem avtonomije Prekmurja, zato je na območje poslala posebnega poslanca dr. Belo Obala²⁶. Sklical je poseben sestanek, na katerem so prisostvovali Madžarom naklonjeni ljudje. Predlagal je, da bi se ustanovila Murska županija, ki bi oblegala celotno pokrajino pod oblastjo Madžarov. Skliče se shod, kjer pa množica seveda zavrne predlog dr. Obala. Tudi duhovnik Klekl predstavi svoj predlog glede avtonomnosti naše pokrajine, in sicer bi po njegovem mnenju Prekmurje moralo biti

avtonomno pod oblastjo duhovščine, z imenom Slovenska županija. Prekmurci zavrnejo madžarščino kot jezik, zavrnejo ime Vendi, pri tem so se sklicevali na Wilsonove točke²⁷ o samoodločbi narodov. Pomembna stranka, in sicer stranka Socialdemokratov, je bila proti kakršnikoli avtonomnosti in proti kakršnikoli spremembi jezika. Na ustanovnem sestanku stranke sta se dva člana, Vilmoš Tkalec in dr. Ritscher, izjavila za avtonomijo Prekmurja. Pogajanja niso bila uspešna, zato na Madžarskem ustanovijo sovjete. Prekmurje je zdaj razdeljeno na tri okraje. S tem je nova oblast skušala ustvariti avtonomijo Slovenske krajine. Direktorij v Murski Soboti je sprejel vse uredbe, ki jih je izdal revolucionarni vladni sovjet v Budimpešti. Ena izmed uredb je bila tudi smrtna kazen za vse, ki se bodo upirali novemu družbenemu redu. 12. aprila 1919 potekajo prve volitve v sovjete, vojaške in okrajne. Na vsakih 1000 ljudi en predstavnik. Za predsednika delavskega sovjeta v Slovenski krajini je bil izvoljen Vilmoš Tkalec (Titl 1970, 29).

Po izvolitvi novih sovjetov pride do nekaterih gospodarskih sprememb. Kmetje so dobili uredbo, da morajo pravočasno obdelati kmetijske površine, če ne bodo kaznovani in bodo ogovarjali na revolucionarnem sodišču. Tudi duhovščina je bila lastnik večjih kmetijskih površin, teh uredb pa seveda ni upoštevala, saj so že od začetka ustanovitve Slovenske pokrajine bili največji nasprotniki te avtonomne pokrajine, kmetov in delavcev. Velik problem so imeli s pridelavo hrane, izvozom-uvozom surovin. Tisti na oblasti so nelegalno surovine uvažali v Avstrijo, medtem ko je narod na tej strani Mure trpel revščino in lakoto. Vsako prizadevanje združitve Prekmurja v eno upravno enoto je bilo zaman, saj je Madžarska takšne poskuse kontrarevolucije hitro zatrla (Titl 1970, 30).

Že s samim prevzemom oblasti sovjetov se je v Prekmurju začela kontrarevolucija. Ta se je usmerila na dve področji, ki sta za malega človeka zelo pomembni, in sicer na zemljo in religijo. Sovražniki takratne oblasti so začeli širiti laži, da bo nova oblast podržavila tudi male posesti in ukinila vero. Z letaki v prekmurščini so dokazali, da se je ta propaganda začela širiti v Prekmurju. Širila jo je prekmurska duhovščina (Titl 1970, 45).

Trije Prekmurci so se zavzemali za priključitev Prekmurja k Jugoslaviji: Ivan Jerič, Miško Kuhar in Voros²⁸. Ti so bili na vrhu duhovščine. Vso organizacijo je vodil Narodni svet iz Ljutomera. Pričakovali smo pomoč Avstrije in Jugoslavije, toda pomoči od nikoder. Jugoslavija je celo izdala ukaz, da so skladišča orožja zaprta za vse. Razmere so se končno

umirile, tudi izvoz pšenice in mesa je bil omogočen. Tkalec je potreboval denar za svoj načrt, zato obstajajo informacije, da je na skrivaj trgoval z Avstrijo, ampak te informacije niso potrjene. Zaradi teh zadev in neposlušnosti Tkalca se Madžari zopet začnejo organizirati in na svoje meje postavijo rdečo armado. Tkalec se je razumel z drugim bataljonom, zato izvršbe, da bi bataljone 29. maja 1919 premestil, ni ukazal. Tkalec je Kleklu zaupal, da bo razglasil samostojno republiko. To je tudi 29. maja 1919 naredil, Kleklu je zaupal tudi, da v Murski republici ne bo redne vojske in da bodo ljudje živeli v blagostanju. Po razglasitvi Murske republike pride do protiofenzive Rdeče armade²⁹ (Titl 1970, 72).

Kot lahko vidimo, je imela Murska republika pomembno vlogo pri avtonomnosti oz. pri odcepitvi Prekmurja od Madžarske. Ne smemo pozabiti, da Madžarska, pa tudi protestantska in katoliška cerkev, vključno z duhovščino, niso dopuščale nobenega slovenskega nacionalizma, saj so priznavale samo Madžarsko kot edino nacionalno državo. Vloga protestantske cerkve se je res skozi zgodovino spreminjala, ampak v času Murske republike ima ta zgodovina nekoliko grenak priokus, saj ugotovimo, da se protestantska cerkev ni borila za avtonomnost Prekmurcev kot Slovencev, ampak Prekmurcev kot Madžarov.

---

22 Ivan Jerič duhovnik v rimskokatoliški cerkvi v Murski Soboti. (1945–1946).

23 Jožef Klekl slovenski katoliški duhovnik, politik. Izdajal je časnik Marijin list. Poznal je Antona Korošca. Po 1. svetovni vojni se je zavzemal oz. sodeloval pri agrarni reformi v Prekmurju.

24 Sandor Gorbai (1879–1948) je bil madžarski voditelj in politik. Bil je glavni pri združitvi obeh strank in prvi predsednik Madžarske.

25 Jožef Cigan vodja revolucionarnega pohoda v Prekmurju. Pobegne v Medžimurje in upor vodi iz Hrvaške.

26 Dr. Bela Obal posebni odposlanec Madžarov za vprašanje avtonomnosti Prekmurja

27 Wilsonove točke iz leta 1918 določajo samoodločbo narodov v Avstro-Ogrski pokrajini.

28 Jerič, Kuhar in Voros pomembni prekmurski protestantski duhovniki, ki so sodelovali pri priključitvi Prekmurja h Kraljevini Jugoslaviji

29 Rdeča armada ali bolje rečeno Kmečko-delavska armada je bila vojska Sovjetske zveze od leta 1918 do leta 1946.

6 POLITIČNA KULTURA

V tem poglavju bo v ospredju povezava med politično kulturo in cerkvijo. Dejstvo je, da je skozi zgodovino cerkev del kulture. Priznati moramo, da brez kulture ne bi bilo nas. Kultura je nekaj, kar nas opredeljuje, nekaj, kar nas uvršča v nek narod, nekaj, brez česar ni identitete. Skušala bom dokazati, da je vloga cerkve skozi zgodovino res oblikovala politično kulturo Prekmurcev. Najprej se bom poglobila v državo in kakšno vlogo ima danes država in antropologija pri kulturi. Ali je kultura tista, ki nas je izoblikovala, ali smo mi tisti, ki smo skozi oči protestantske cerkve izoblikovali svojo lastno kulturo?

Prekmurci kot skupnost imajo svojo kulturo. Kulturno vedenje ni genetsko zapovedano, tako da lahko trdimo, da je kulturno vedenje odvisno od skupnosti, v kateri se to vedenje reproducira. Kot primer Gellner in tudi Južnič navajata, da če iz ene skupnosti vzamemo otroka, ga lahko brez problemov vzgajamo v drugi skupnosti, ker se razlike ne prenašajo genetsko. Gellner pravi, da so *si »pripadniki iste skupnosti so si do določene mere v glavnem podobni. Na splošno, tako dobesedno kot širše vzeto, govorijo isti jezik, uporabljajo podobne jezikovne simbole in okvir, v katerem uporabljajo, torej njihova kultura, je bolj ali manj enaka (Gellner 1999, 59).«*

Iz tega lahko trdimo, da smo si Prekmurci enaki, saj govorimo isti jezik, uporabljamo iste jezikovne simbole in okvir, npr. **ä, ë, ü, ö**. Črke so nastale kot posledica germanizma in madžarizacije skozi zgodovino. Prekmurci črke še vedno uporabljamo med pogovorom. Če ne bi bilo prekmurskih verskih knjig, ki so nastale v času reformacije, si upam trditi, da bi prekmurščina izumrla.

V določenih običajih, izročilu, mentaliteti se manifestirajo tiste posebnosti, ki narodno manjšino v isti državi ločijo od večine. Tudi Prekmurci se ločimo do večine Slovencev. Kultura je tista, ki to dokazuje, dokaz o tem je tudi dejstvo, da se je največ protestantizma ohranilo prav na prekmurskih tleh. Osvojitev te kulture, ponotranjenje in posredovanje pa je bistven pogoj obstoja prekmurske skupnosti (Szekely 1994, 100).

Prekmurci so skozi zgodovino lahko vzpostavili konsenz med cerkvijo in politiko, ne samo s procesom sekularizacije, temveč tudi z ohranjanjem neke kulturne dediščine, ki je v Prekmurju skozi prizmo protestantizma pustila poseben pečat.

Da smo sposobni neke politične kulture, moramo skozi proces politične socializacije. Južnič pravi, da je *»politična socializacija proces, v katerem posameznik pridobiva politično kulturo. V tem procesu vgrajuje svojo osebno strukturo politične usmeritve in vrednote, utemeljuje ideološke ubranosti, vsrkava vzorce in norme političnega vedenja in opredeljuje svoja stališča do politike in političnega.«* (1973, 69).

Južnič pravi, da lahko proces politične socializacije razdelimo na dvoje, in sicer na objektivno in subjektivno. Pomeni, da poznamo okoliščine, ki so zgodovinsko oblikovana družbena danost. Ta družbena danost pa se razlikuje glede na spol in na družbeni razred. Politično socializacijo štejejo za uspešno, če se posameznik hkrati identificira s posameznimi prvinami politike in političnega. Južnič opisuje tudi različne politične socializatorje, razdeli jih na primarne in sekundarne. Sekundarni so številčnejše ustanove, ki aktivno posegajo v procese politične socializacije. Mednje sodi poleg šole in vojske tudi cerkev (Južnič 1973, 123).

»Opozoriti je treba na vlogo cerkve zunaj njenih tradicionalnih okvirov. Namenoma ne govorimo o veri in religioznih vrednotah, ampak prav o cerkveni organizaciji kot institucionalno-hierarhičnem okviru, ki ne posreduje le relevantnih političnih usmeritev, ampak ima tudi model politične organizacije in je torej s tega stališča učinkovit politični socializator (Južnič 1973, 125).«

Politična socializacija vedno poteka v družbeno-kulturnem in političnem kontekstu v neki specifični družbeni kulturi. Zato moramo razumeti, da je občutek narodne identitete čisto drugačen, če ima narod svojo državo ali če je prisiljen živeti v državi, ki je pripadala ali pripada drugemu narodu. Prekmurci so bili prisiljeni živeti v tuji državi, v kateri niso čutili nobene narodnostne pripadnosti.

Skozi zgodovino so se prepletala različna mnenja o tem, kaj sploh smo Prekmurci. Slovenci? Madžari? Vendi? Žalostno je dejstvo, da še Slovenci dandanes imajo Prekmurce za Madžare, in mislijo, da Slovenija poteka samo do reke Mure.

Vloga protestantske cerkve kot političnega socializatorja je nedvomno prisotna. Neizpodbitno dejstvo je, da je čas protestantizma pomembno vplival na razvoj tako madžarskega kot slovenskega jezika. K temu je pripomogla tudi protestantska cerkev.

Južnič tudi šolo in izobraževanje vidi kot del politične socializacije in ta vloga je v času protestantizma bila predana duhovščini. In glede na to, da je rezultanta politične socializacije politična kultura, lahko iz tega sklepamo, da je rezultanta šole in cerkve v času protestantizma enaka neki specifični politični kulturi, znani samo Prekmurcem. Ne le jezik, tudi politični vzorci so tisti, ki nas opredeljujejo (1973, 126).

Dobro bi bilo omeniti dejstvo, da se duhovniki po večini strinjajo, da je prekmurščina kot jezik nezaželen (priloga A). Strinjajo pa se s trditvijo, da smo kot Prekmurci živeli na stičišču treh različnih narodnosti in kultur, in sicer Hrvaške, Avstrije in Madžarske, kar nas je okrepilo glede narodnostne identitete. Tako smo Prekmurci in hkrati tudi zavedni Slovenci, vsi se strinjajo s trditvijo, da je k temu pripomogla tudi protestantska cerkev, ne v celoti, deloma pa.

7 ZAKLJUČEK

Protestantizem je bil čas velikih sprememb, ki je prinesel tudi mnoge spremembe na prekmurskem območju. Slovenci so dobili prvi slovenski knjigi.

Kakšna je bila vloga protestantske cerkve pri oblikovanju politične kulture Prekmurcev? Pri proučevanju določenih zgodovinskih dejstev in pri pogovorih z nekaterimi prekmurskimi protestantskimi duhovniki sem ugotovila, da je vloga oz. povezava med protestantsko cerkvijo in politično kulturo nedvomno obstaja. Protestantska cerkve je pripomogla k intelektualnemu razvoju prekmurskega človeka, pripomogla je k temu, da se je zavedal svoje pripadnosti Prekmurju in tudi ostali Sloveniji. Res je, in obstajajo pisni dokazi, da so protestantski duhovniki svoj čas nasprotovali uvedbi slovenskega jezika na prekmurskih tleh, borili so se za madžarščino kot naš »prvi« jezic. Vzroke lahko iščemo v okolju, v katerem so se izobraževali, in sicer na Madžarskem. Njihova integriteta in mentaliteta sta pripadala nedvomno Madžarski. Na vse to je vplival proces izobraževanja, ki so ga skušali z nasiljem uvesti tudi v prekmurskih šolah. Premožne družine na prekmurskih tleh, po večini izobraženci in duhovniki, so se zavedali reformne prenove cerkve.

Ljudje so se nedvomno skušali rešiti nadvlade Madžarov, zato so tudi zahtevali priključitev h Kraljevini SHS. Zahtevali so avtonomijo. Čas Murske republike je bil čas, ko so imeli Prekmurci svojo lastno republiko, bili so avtonomni. Zato je v zgodovini Prekmurja 29. maj 1919 neka prelomnica, ki je pomenila konec okupacije tega ozemlja in ljudi. Obstajajo dokumenti, kjer je dokazano, da so Madžari pa tudi nekateri nasprotniki avtonomije Prekmurja in nasprotniki reformacije pobijali narod, ki se je uprl temu sistemu. Želeli so si le živeti v miru brez poseganja v njihovo integriteto.

Prekmurje je v času protireformacije dobilo svojo prvo knjigo v prekmurščini. Prevod Biblije v prekmurščino je bil prelomni trenutek za ohranjanje kulturne dediščine in jezika. Protestantski duhovnik (Küzmič), ki se je boril za ohranjanje prekmurske dediščine in prekmurskega naroda je dokazal, da je protestantska cerkev imela pomembno vlogo pri oblikovanju prekmurskega človeka in s tem tudi vlogo pri oblikovanju njegove politične kulture. Cerkev in šola sta bila politična socializatorja, ki sta s svojimi nauki in načini izobraževanja izoblikovali prekmurskega človeka kot politično bitje.

Protestantski duhovnik mag. Novak pravi, da so protestantski duhovniki in teologi v Sloveniji od Trubarja, Dalmatina, Küzmiča, Bakoša ter drugih naprej sledili reformacijskemu izročilu, da naj poteka bogoslužje v jeziku ljudstva, tako da ga vsak razume in lahko pri njem sodeluje, da naj se ljudje naučijo brati in pisati (katekizmi in abecedariji – tudi v prekmurščini), da naj prebirajo Božjo besedo v svojem jeziku. Küzmič je prevedel Novo zavezo v prekmurski jezik, sledijo prevodi knjige Psalmov ter petih Mojzesovih knjig; poleg tega se v prekmurščini izdajo učbeniki za šole, razne leposlovne knjige in prekmurske cerkvene pesmarice. Tudi ko je Prekmurje bilo priključeno matični državi Sloveniji in so izgnali Prekmurščino iz šolskega pouka in v rimskokatoliški Cerkvi iz bogoslužja, se je Prekmurščina v evangeličanskem bogoslužju ohranila v obliki molitev, pesmi in pridig. (Priloga A)

8 LITERATURA:

- Balazić, Evgen. 2003. *Zgodovina puconske cerkvene občine*. Puconci: Evangeličanska cerkvena občina Puconci.
- Borak, Neven in Jasna Fischer, ur. 2005. *Slovenska novejša zgodovina (1848–1992)*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Dolinar, M. France, ur. 1994. *Zgodovina cerkve 3 – Reformacija, protireformacija in katoliška prenova (1500–1715)*. Ljubljana: Družina.
- Fischer, Jasna, ur. 2005. *Slovenska novejša zgodovina 1*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Hajos, Franc in Vugrinec Jože, ur. 2000. *Protestantizem – zatočišče izgnanih na Petanjcih*. Murska Sobota: Znanstvenoraziskovalni center SAZU.
- Gellner, Ernest. 1999. *Antropologija in politika*. Ljubljana: Studia humanitatis.
- Jerič, Ivan. 2001. *Zgodovina madžarizacije v Prekmurju*. Murska Sobota: Stopinje.
- Južnič, Stane. 1974. *Politična kultura*. Ljubljana: Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo.
- Kerčmar, Vili. 1995. *Evangeličanska cerkev na Slovenskem*. Murska Sobota: Pomurski tisk.
- Kerševan, Marko, ur. 2006. *Protestantizem, slovenska identiteta in združujoča se Evropa*. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete.
- Laszlo, Mayer in Andras Molnar. 2008. *Viri za zgodovino Prekmurja*. Szombathely: Arhiv županije Vas.
- Lukšič, Igor. 2006. *Politična kultura-političnost morale*. Ljubljana: FDV.
- Matteucci, Nicola. 1997. *Država*. Ljubljana: FDV.
- *Newadvent.org*. Dostopno prek: <http://www.newadvent.org/>. (6. avgust 2011).
- Pagon, Neda, ur. 2003. *Nacionalna identiteta in kultura*. Ljubljana: Inštitut za civilizacijo in kulturo.
- Prunk, Janko. 1998. *Kratka zgodovina Slovencev*. Ljubljana: Založba Grad.
- *Religionfacts*. Dostopno prek: <http://www.religionfacts.com/>. (9. avgust 2011).
- Szekely, Andras Bertalan. 1994. *Od Rabe do Mure*. Monošter: Založba Solidarnost.
- Šebjanič, Franc. 1977. *Protestantsko gibanje panonskih Slovencev*. Murska Sobota: Pomurska založba.

- Šetinc, Franc in Jozsef Garamvolgyi. 1987. *Madžari in Slovenci- sodelovanje in sožitje v obmejnem območju ob jugoslovansko-madžarski meji*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.
- Štih, Peter in Bojan Balkovec, ur. 2002. *Regionalni vidiki slovenske zgodovine*. Maribor: Zveza zgodovinskih društev Slovenije.
- Titl, Julij. 1970. *Murska republika 1919*. Murska Sobota: Pomurska založba.
- Vugrinec, Jože, ur. 2000. *Protestanizem-zatočišče izgnanih na Petanjcih*. Murska Sobota: Štifterjeva fundacija in Znanstvenoraziskovalni center SAZU.
- Zelko, Ivan. 1996. *Zgodovina Prekmurja*. Murska Sobota: Pomurska založba.

PRILOGE:

PRILOGA A: Intervju z mag. LEON NOVAK- protestantski duhovnik

Kraj: Murska Sobota

VPRAŠANJA:

1. Kako se protestantska cerkev razlikuje od katoliške cerkve?

a) osnova za učenje in verovanje je Sveto pismo, medtem ko je pri rimokatoliški Cerkvi velik pomen pripisan tudi cerkvenim zapovedim, dogmam in tradiciji.

b) protestantske Cerkve imajo dva zakramenta (krst in sveto večerjo-ki se deli med vernike v obeh podobah; vsak dobi hostijo in požirek vina iz keliha), ker sta le ta dva izključno nastavljeni od Jezusa. Krst-Jezus se je dal krstiti od Janeza Krstnika v reki Jordan. Sveta večerja-Jezus jo je nastavljal na veliki četrtek, dan pred svojo smrtjo, kjer jo je v obeh podobah obhajal s svojimi učenci, to izročilo so ohranile tudi protestantske Cerkve, medtem ko rimokatoliška Cerkev deli med vernike le hostijo. Poleg tega ima rimokatoliška Cerkev še pet dodatnih zakramentov: birmo, poroko, duhovniško posvečenje, spoved, poslednje maziljenje

c) rimokatoliška Cerkev je hierarhično urejena (vodi jo papež s sedežem v Rimu skupaj s kardinali in škofi; verniki pri vodenju Cerkev ne sodelujejo, posamezne Cerkve po državah so nesamostojne, papež jim določa škofo itd), medtem ko je protestantska Cerkev demokratična, saj so duhovniki voljeni v svoje cerkvene občine s strani vernikov, ravno tako verniki in duhovniki volijo škofa, ki ima mandatno obdobje šestih let, nakar se volitve ponovijo. Duhovniki in duhovnice v protestantskih Cerkvah se lahko poročijo, medtem ko ima rimokatoliška Cerkev celibat.

2. Kje lahko iščemo vzroke za takšno raznolikost?

Protestantska cerkev je nastala kot posledica poskusa prenovitve rimokatoliške Cerkve v 16. stoletju. Tako Zwingli in Calvin v Švici kot Luther v Nemčiji so prišli do spoznanja, da se je treba kot Cerkev vrniti k svojim koreninam (Svetemu pismu), odpraviti vse, kar ni v skladu s svetopisemsko tradicijo in začeti s prenovitvijo vero in to od najmanjšega človeka pa do najvišje instance. Ker se je takratna rimokatoliška Cerkev upirala prenovitvi in izobčila duhovnike in druge, ki so zahtevali prenovitvo so nastale nove verske skupnosti. V Nemčiji je nastala Evangelizirana cerkev v Švici pa Reformirana oziroma Kalvinska.

3. Zakaj se je protestantizem v veliki meri ohranil v Prekmurju in ne drugod po Sloveniji? Kje lahko iščemo vzroke za takšno stanje? In zakaj?

Protireformacija je zatrla vsa prizadevanja za obnovo, uničila večino evangeličanskih cerkva v Sloveniji, izgnala ali na grmadi sežgala evangeličanske duhovnike, vernike pa s silo, zaporom in odvzemom premoženja prisilila, da so se vrnil nazaj v rk Cerkev.

Prekmurje je bilo v tem času pod ogrsko vlado, ki je na svojem območju dovolila tako imenovane »Artikularne kraje« to je s posebno pogodbo določena mesta ali vasi, kjer so lahko delovali evangeličanski duhovniki, ki so lahko vodili šole ter imeli lastne matične knjige v katere so zapisovali krste, poroke in pogrebe, ter obhajali evangeličanska bogoslužja.

Na ta način je evangeličanska vera preživela, kajti z izdajo tolerančnega edikta Jožefa II 1781 so se na prekmurskem območju začele na novo ustanavljati evangeličanske cerkvene občine (Puconci, Križevci, Hodoš), s tem pa je na tem območju ponovno zaživela v času protireformacije preganjana in deloma uničena veroizpoved.

4. Ali se strinjate s trditvijo, da je protestantizem tisti, ki je ohranil specifičnost prekmurskega jezika in kulture? Zakaj je po Vašem mnenju temu tako?

Protestantski duhovniki in teologi so v Sloveniji od Trubarja, Dalmatina, Küzmiča, Bakoša ter drugih naprej sledili reformacijskemu izročilu, da naj poteka bogoslužje v jeziku ljudstva, tako da ga vsak razume in lahko pri njem sodeluje, da naj se ljudje naučijo brati in pisati (katekizmi in abecedariji-tudi v prekmurščini), da naj prebirajo Božjo besedo v svojem jeziku Küzmičev prevod Nove zaveze v prekmurski jezik, sledijo prevodi knjige Psalmov, ter petih Mojzesovih knjig; poleg tega se v prekmurščini izdajo učbeniki za šole, razne leposlovne knjige in prekmurske cerkvene pesmarice.

Tudi ko je Prekmurje bilo priključeno matični državi Sloveniji in so izgnali Prekmurščino iz šolskega pouka in v rk Cerkvi iz bogoslužja, se je Prekmurščina v evangeličanskem bogoslužju ohranila v obliki molitev, pesmi in pridig.

5. Protestantska cerkev je odigrala pomembno vlogo pri širjenju »nacionalne« zavesti in ohranjanju kulturne dediščine?

Kot je bilo omenjeno v prejšnji točki so protestanti z različnimi publikacijami, prevodi in učbeniki ohranjali narodno zavest in prekmurski jezik pri življenju, tudi ko so bili zaradi tega preganjani ali nepriljubljeni tako s strani rk Cerkve (protireformacija) kakor pozneje s strani državnih organov (prekmurščina v novi državi nezaželena, vržena na raven dialekta).

6. Ali lahko govorimo o prekmurskem človeku kot o neki novi narodnostni identiteti? Identiteta, ki seže samo do reke Mure? Ali Prekmurci čutimo pripadnost ostalemu slovenskemu narodu? Ali je za takšno stanje »kriv« potek zgodovine? Kateri so tisti mejniki v zgodovini Prekmurja, ki ohranjajo to zavest? (Mogoče Murska republika, nadvlada Ogrske, razvoj protestantizma,.....?)

Prekmurski človek je bil in je močno povezan s svojo krajino v kateri živi in deluje. Ker se nahaja v trikotniku treh držav(Avstrija, Madžarska, Hrvaška), ki so v celotni zgodovini imele mogočen vpliv na naše ozemlje, tako na jezikovnem kot tudi kulturnem ter gospodarskem območju, se je zaradi svoje melanholične narave naučil živeti v harmoniji in miru z različnimi narodnostmi, verskimi in jezikovnimi skupinami. Ta tolerantnost in sožitje odlikuje Prekmurca, saj kot vemo v naših krajih ni bilo pred, med in po obeh svetovnih vojnah nobenih pogromov ali likvidacij. Na našem območju smo imeli tisočletno tradicijo jezikovnega, kulturnega in književnega razvoja, ki pa ga ostali del Slovenije velikokrat vse do danes ne razume (Prekmurščina). Navkljub temu je Prekmurec tudi zaveden Slovenec, ki ljubi svojo domovino in ji ostane zvest ne glede na zunanje okoliščine.

7. Stane Južnič (avtor knjige Politična kultura) pravi »da ima cerkev model politične organizacije in je zaradi tega učinkovit politični socializator!« Ali se strinjate s trditvijo, da je vloga protestantske cerkve pomembna pri oblikovanju politične kulture Prekmurcev? (opomba: politična kultura ni mišljena le kot oblika družbene zavesti, ampak tudi kot način izražanja!) Ali se naša politična kultura razlikuje od kulture preostalih Slovencev?

Na vsak način lahko poudarimo, da se je Prekmurec do zdaj izkazal kot toleranten in miroljuben državljan, kar se še danes odraža v njegovem odnosu do sočloveka (gostoljubnost, pripravljenost pomagati, itd.) in do narave. Vsekakor je na to vplival tudi protestantizem, ki je na eni strani poudarjal bogastvo Prekmurskega kulturnega bazena (jezik, umetnost, književnost), hkrati pa opozarjal na etiko in sporočilo svetopisemskega izročila, ki zavzemata pomembno vlogo v teologiji protestantizma.

Prekmurec ima vsekakor vrline, ki ga ločijo od ostalega dela Slovencev, ima pa tudi pomanjkljivosti, ki mu jih, čeprav se jih zaveda, ne uspe premagati (pasivnost, pomanjkanje inovativnosti, letargija itd).

PRILOGA B: Intervju z mag. EVGEN BALAŽIC- protestantski duhovnik

Kraj: Puconci

VPRAŠANJA:

1. Kako se protestantska cerkev razlikuje od katoliške cerkve?

Najprej po svojem učenju in po organiziranosti.

2. Kje lahko iščemo vzroke za takšno raznolikost?

Evang. cerkev ima drugačno razumevanje cerkvenih služb od katoliške. V naši Cerkvi je Jezusovo učenje o enakosti vseh ljudi (duhovnikov in laikov) katoliška cerkev ima hierarhijo. Razen tega pozna posredništvo med Bogom in ljudmi po duhovniški službah. Evang. učenje od reformacije naprej temelji na podlagi Biblijskega učenja.

3. Zakaj se je protestantizem v veliki meri ohranil v Prekmurju in ne drugod po Sloveniji? Kje lahko iščemo vzroke za takšno stanje? In zakaj?

Prekmurski evangeličani so bili zaradi razdelitve Avstrije in Madžarske »ločeni« od ostalih Slovencev, zato so bili v času protireformacije s strani Dunajskega dvora Marije Terezije manj preganjani. V času popolne prepovedi izpovedovanja evangeličanskega prepričanja 1732 -1781 so hodili vsako leto vsaj enkrat na Madžarsko v tako imenovane artikularne cerkve k Božjim službam in so tako ohranjali svojo pripadnost svoji cerkvi. Razen tega so imeli doma versko literaturo: Biblijo, Luthrov katekizem, pesmarico, molitvenih in vse to je pripomoglo k ohranitvi evang. vere. Nadvse pa gorečnost do svoje cerkve.

4. Ali se strinjate s trditvijo, da je protestantizem tisti, ki je ohranil specifičnost prekmurskega jezika in kulture? Zakaj je po Vašem mnenju temu tako?

Jezik je živa stvar, se razvija in izraža identiteto ljudi. Vpliv nanj so imeli tisti duhovniki in učitelji, ki so si prizadevali ohraniti osrednje prekmursko narečje od Strukovec- Puževce- Lemerja- Brezovec- Puconec- do Tešanovec. Š. Kuzmič, Terplan A. Kardoš J., Temlin Cipot in drugi, ki so slovensko besedo pisali in poučevali... posebno v 18. in 19. stoletju.

5. Protestantska cerkev je odigrala pomembno vlogo pri širjenju »nacionalne« zavesti in ohranjanju kulturne dediščine?

Da, predvsem od Bachovega absolutizma naprej, ko so si tudi Madžari prizadevali za svoj nacionalizem tam od 1948 naprej do konca prve svetovne vojne. Tiskana beseda in vzpodbuda Bratislavskih evangeličanov je veliko pripomogla k ohranitvi slovenščine (prekmurščine) in nacionalni zavesti Prekmurcev.

6. Ali lahko govorimo o prekmurskem človeku kot o neki novi narodnostni identiteti? Identiteta, ki seže samo do reke Mure? Ali Prekmurci čutimo pripadnost ostalemu slovenskemu narodu? Ali je za takšno stanje »kriv« potek zgodovine? Kateri so tisti mejniki v zgodovini Prekmurja, ki ohranjajo to zavest? (Mogoče Murska republika, nadvlada Ogrske, razvoj protestantizma,.....?)

/ni odgovora/

7. Stane Južnič (avtor knjige Politična kultura) pravi »da ima cerkev model politične organizacije in je zaradi tega učinkovit politični socializator!« Ali se strinjate s trditvijo, da je vloga protestantske cerkve pomembna pri oblikovanju politične kulture Prekmurcev? (opomba: politična kultura ni mišljena le kot oblika družbene zavesti, ampak tudi kot način izražanja!) Ali se naša politična kultura razlikuje od kulture preostalih Slovencev?

/ni odgovora/

PRILOGA C: Intervju z duhovnikom SIMON SEVER- protestantski duhovnik

Kraj: Bodonci

VPRAŠANJA:

1. Kako se protestantska cerkev razlikuje od katoliške cerkve?

Evangeličanska (Luthrova) različica krščanstva sledi reformacijskih načelom iz 16. stoletja, ki se v grobem glasijo - »sola scriptura«, »sola fide« in »solus Christus«. Edino Pismo, edino vera, edino Kristus. Na tej osnovi, veroučno (dogmatsko) in organizacijsko sledi svetopisemskemu izročilu, ki si ga vedno znova razlaga na osnovi dognanj sodobne teologije. Ravno tako upošteva načelo »ecclesia reformata et semper reformanda« - »reformirana cerkev, ki se vedno znova reformira«. To ji veroučno, dogmatsko, omogoča, da ne ostaja »samo v preteklosti«, temveč posluša in se uči od dognanj različnih znanosti in obenem posluša potrebe sodobnega človeka, sodobne družbe. Zgoraj omenjeno 3 krat »sola« je in ostaja bistveno, ostalo ostaja v evangeličanskih cerkvah obrobne pomena. Evangeličanska cerkev je v svojem bistvu »skupnost vernih«, kjer se oznanja evangelij, veselo sporočilo o naklonjenosti dobrih božjih sil človeku, in kjer se zakramenta Svetega krsta in Svete večerje pravilno podeljujeta. Je hierarhično preprosto zgrajena, nosilci cerkvenih služb so (smo) v skupnosti vernih prvi med enakimi.

2. Kje lahko iščemo vzroke za takšno raznolikost?

Vzroke je potrebno iskati v reformatorski teologiji 16. stoletja in pa v razvoju, ki je od takrat naprej bil humanistično naravnano - svoboden, ideološko neobremenjen ter neodvisen od tradicije rimo-katoliške cerkve. Zgoraj omenjeno »semper reformanda« je omogočalo, da se je evangeličanska cerkev zlahka znebila »zgodovinske navlake«. Navlake, ki ni Kristusova, ne krščanska.

3. Zakaj se je protestantizem v veliki meri ohranil v Prekmurju in ne drugod po Sloveniji? Kje lahko iščemo vzroke za takšno stanje? In zakaj?

Evangeličansko krščanstvo je imelo v Prekmurju, ki je bilo vse do konca prve svetovne vojne ločeno od ostalih Slovencev, močno versko zaledje in obenem tesne duhovno-kulturne stike v

madžarskih, slovaških in ostalih mecenih, ki jih evangeličani drugod po Sloveniji niso imeli v tej meri. V tem zgodovinsko-sociološkem dejstvu je potrebno videti razloge za ohranitev evangeličanske verske skupnosti v Prekmurju.

4. Ali se strinjate s trditvijo, da je protestantizem tisti, ki je ohranil specifičnost prekmurskega jezika in kulture? Zakaj je po Vašem mnenju temu tako?

Evangeličanska cerkev, navkljub večinoma na madžarskem izobraženim duhovnikom in deloma tudi učiteljem, je prav gotovo ohranjala prekmurski jezik in kulturo. V prid tej trditvi govorijo tako jezik bogoslužja, kot jezik in vsebina tiska – mesečnik Düşevni list in letno glasilo Evangeličanski koledar. Ohranitev »materinega jezika« ostaja med drugimi ena izmed trajnih zahtev in sporočil Luthrove reformacije.

5. Protestantska cerkev je odigrala pomembno vlogo pri širjenju »nacionalne« zavesti in ohranjanju kulturne dediščine?

Zanimivo, večplastno, vprašanje, ki ostaja še ne v celoti raziskano in zato tukaj ne želim dati enoznačnega odgovora. Le-ta bi bil, verjetno, močno subjektiven.

6. Ali lahko govorimo o prekmurskem človeku kot o neki novi narodnostni identiteti? Identiteta, ki seže samo do reke Mure? Ali Prekmurci čutimo pripadnost ostalemu slovenskemu narodu? Ali je za takšno stanje »kriv« potek zgodovine? Kateri so tisti mejniki v zgodovini Prekmurja, ki ohranjajo to zavest? (Mogoče Murska republika, nadvlada Ogrske, razvoj protestantizma,.....?)

Tudi na to vprašanje bom odgovoril v »stil« prejšnjega.

7. Stane Južnič (avtor knjige Politična kultura) pravi »da ima cerkev model politične organizacije in je zaradi tega učinkovit politični socializator!« Ali se strinjate s trditvijo, da je vloga protestantske cerkve pomembna pri oblikovanju politične kulture Prekmurcev? (opomba: politična kultura ni mišljena le kot oblika družbene zavesti, ampak tudi kot način izražanja!) Ali se naša politična kultura razlikuje od kulture preostalih Slovencev?

Za današnjo družbo na slovenskem prostoru smemo trditi, da je odprta družba. To preprosto pomeni, da je z zakonom omogočena pluralnost svetovno-nazorskih orientacij, torej tudi delovanje in verovanje krščanskih cerkva in ostalih verskih skupnosti. Tako tudi v slovenski družbi obstaja »konkurenca svetovnih nazorov«. Dolga stoletja, od nasilnega poraza reformacije na slovenskem pa skoraj vse do današnjih dni, je ta konkurenca bila potisnjena na stran, kajti prevladoval je katolicizem oziroma orientacija, ki jo je določala rimsko-katoliška cerkev. Med leti 1945 pa nekako do začetka devetdesetih let je socialistični družbeni red določal nazorsko orientacijo, toda na srečo se mu to v celoti ni posrečilo. Obrobna skupnost, kakršna je Evangeličanska cerkev v Republiki Sloveniji, s svojimi 20 000 člani, noče in ne more konkurirati še vedno veliki in vplivni rimo-katoliški cerkvi z vsemi njenimi ustanovami, hoče pa poudariti svoj »protestantski princip«, ki govori »o vrednosti in dostojanstvu vsakega človeka« (Paul Tillich). Zavedanje se in upoštevanje »vrednosti in dostojanstva« vsakega človeka pa prav gotovo negira vsakršen ideološki ekskluzivizem in sleherno ideološko prevlado. Tukaj, na takem svobodnem polju, se lahko, tako menim in upam, rodi »drugačna politična kultura«.

PRILOGA Č: Intervju z duhovnikom VILI KERČMAR - protestantski duhovnik

Kraj: Hodoš

VPRAŠANJA:

1. Kako se protestantska cerkev razlikuje od katoliške cerkve?

Razlik med obema Cerkvama je veliko. Najpomembnejše dogmatične in strukturne:

- a) Za protestantske Cerkve (še posebej evangeličansko) je edini vir in merilo vere Sveto pismo (Biblija); Rk. – poleg tega pozna tradicijo in sklepe koncilov ter enciklike papežev);
- b) Ev.C – za edino »glavo« svoje cerkve priznava Jezusa Kristusa; papeža priznavamo le kot poglavarja – vodjo rk. Cerkve, ne pa kot »Jezusovega namestnika«; ne priznavamo papeževe nezmotljivosti in »svetosti« (nihče ni nezmotljiv in vsi ljudje – tudi papež – smo grešni (nepopolni, se motimo in tudi grešimo);
- c) Ne častimo Marije, svetnikov in angelov. Marijo spoštujemo kot Jezusovo mater. Verujemo, da ima vsak resničen vernik možnost neposrednega dostopa do Boga in ne potrebuje posrednikov – Marije in svetnikov. Prepričani smo, da ima edino Bog pravico razsojati o tem, kdo je in kdo ni svetnik.
- d) Ne priznavamo celibata, evang. duhovniki se lahko poročajo; duhovnice so lahko tudi žene;
- e) Pri Sveti večerji (evharistiji) se držimo poročil Biblije in Jezusovega naročila: »Jejte vsi« in »Pijte vsi« - zato kruh in vino – prejemajo vsi verniki (in ne le duhovnik).
- f) Imamo le dva zakramenta (Sv. krst in Sv. večerjo), kajti LE dva je ustanovil Jezus, ostale (sedem - rk. – je določila Cerkev – ljudje);

2. Kje lahko iščemo vzroke za takšno raznolikost?

Raznolikost je posledica razlag Svetega pisma in razumevanja njegovih sporočil, vpliva papežev, koncilov in cerkvenih dostojanstvenikov. Luther in ostali reformatorji so učenje Cerkve želeli vrniti k samemu vir – k Bibliji in k učenju Jezusa Kristusa. Brez človeških navlak, dodatkov in samovoljnih razlag.

3. Zakaj se je protestantizem v veliki meri ohranil v Prekmurju in ne drugod po Sloveniji? Kje lahko iščemo vzroke za takšno stanje? In zakaj?

Vzrokov je več. Pomembna je geografska lega. Prekmurje je v veliki meri dolga stoletja bilo obmejna pokrajina – v času Turških vpadov in Avstro ogrske, ko posvetni veljaki mejnim pokrajinam niso posvečali posebne pozornosti. Tu je bila tudi protireformacija nekoliko milejša kot v ostalih pokrajinah.

Velik pomen pa ima tudi trdoživost in vztrajnost ljudi, ki so ostajali zvesti svoji verski pripadnosti (in tudi narodni), ne glede na politične in druge razmere. Tudi v najtežjih časih se niso odrekli svoje veroizpovedi. To dokazujejo tudi še danes. Prepričanja drugih spoštujejo, držijo pa se svojega.

4. Ali se strinjate s trditvijo, da je protestantizem tisti, ki je ohranil specifičnost prekmurskega jezika in kulture? Zakaj je po Vašem mnenju temu tako?

Prav gotovo. Prekmurski jezik ni le pogovorno narečje, ampak je bil dolgo časa knjižni jezik, v katerem so se pisale in tiskale knjige, šolski in veroučni učbeniki, kar je pustilo svoj pečat na književnosti in kulturi. Še posebej v času protireformacije, ko so evangeličanski učitelji in duhovniki v artikularnih krajih (Šurdu, Nemescoou) skrbeli za zatirane protestantske vernike in jim omogočali šolsko izobrazbo, ter utrjevali njihovo versko in narodnostno zavest.

5. Protestantska cerkev je odigrala pomembno vlogo pri širjenju »nacionalne« zavesti in ohranjanju kulturne dediščine?

Evangeličanska cerkve še zdaj uporablja prekmursko pesmarico pri svojih bogoslužjih in se trudi, da nacionalna in kulturna dediščina ne bi zamrla.

6. Ali lahko govorimo o prekmurskem človeku kot o neki novi narodnostni identiteti? Identiteta, ki seže samo do reke Mure? Ali Prekmurci čutimo pripadnost ostalemu slovenskemu narodu? Ali je za takšno stanje »kriv« potek zgodovine? Kateri so tisti mejniki v zgodovini Prekmurja, ki ohranjajo to zavest? (Mogoče Murska republika, nadvlada Ogrske, razvoj protestantizma,.....?)

Ne gre za »novo narodno zavest«, veliko bolj za zvestobo prvotni in tisti, katera je stoletja oblikovala življenje tu živečih ljudi in so se je še posebej zavedali številčno majhni in v marsičem prikrajšani evangeličani in protestanti. To pa seveda ni nobena ovira, da se ne bi čutili povezani z ostalim Slovenskim narodom. Prej je obratno: ostali gledajo na Prekmurje in Prekmurce kot na nekakšno posebnost ali nekaj – z obrobja. Tako so se mnogi obnašali v teku zgodovine in se še danes. K takšnemu stanju pa veliko pomagajo tudi sami Prekmurci: skromni, nezahtevni, navajeni marsikaj potrpeti in pretrpeti- tudi s pomočjo vere in verske pripadnosti.

7. Stane Južnič (avtor knjige Politična kultura) pravi »da ima cerkev model politične organizacije in je zaradi tega učinkovit politični socializator!« Ali se strinjate s trditvijo, da je vloga protestantske cerkve pomembna pri oblikovanju politične kulture Prekmurcev? (opomba: politična kultura ni mišljena le kot oblika družbene zavesti, ampak tudi kot način izražanja!) Ali se naša politična kultura razlikuje od kulture preostalih Slovencev?

Tudi Cerkev kot ustanova pri svojem delovanju nujno potrebuje določeno obliko organiziranosti, reda in pravil obnašanja. Vsaka Evangeličanska cerkev je povsem samostojna, večina jih je sicer vključenih v Svetovno luteransko zvezo, s sedežem v Ženevi, vendar ta organizacija (SLZ) ima le koordinacijski namen. Povsem samostojne so tudi vse posamezne cerkvene občine znotraj Evangeličanske cerkve v R Sloveniji, na čelu katere se nahaja škof, ki pa je le »prvi med enakimi« duhovniki in duhovnicami in nima nobenih, papežu podobnih pooblastil.

Težko bi dejal, da ima to kakšno vlogo pri oblikovanju politične kulture Prekmurcev, čeprav zgled demokracije in spoštovanje vsakega – brez kakršnih koli razlik – ne bi bilo odveč. Številčna majhnost evangeličanov in zaradi tega tudi večja in tesnejša povezanost pri uresničevanju skupnih ciljev – v dobro vseh, skrb za vse pomoči potrebne, ne glede na versko pripadnost in druge razlike (kar počne naša humanitarna organizacija EHO – Podpornica) – bi morda lahko bil »politični socializator«, vendar Cerkev in družba ne potrebuje le »simpatizerje« takšnega načina življenja in obnašanja, temveč ljudi, ki bi ta in druga protestantska načela spreminjali v dejanja. Ne le občasno, ampak bi si to prevzeli kot način vsakdanjega življenja. To je želel tudi sam Jezus in to poskušamo evangeličani tudi uresničevati. Brez odvečnih besed in velikega pompa.

